

საპოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიბერალურ ნახტივანი გაზეთი: გამომდის ქოქველ ქვირა დღეს.

№ 45

ოქტომბერი 26 1897 წ.

№ 45

შინაარსი: უნივერსიტეტი, თუ პოლიტიკური (დასარული) გ. შეროდისა. — სხვა-და-სხვა ამბები. — „გველის“ კორესპონდენციები. — შერიღები ინგლისიდან (შემდეგი) საზღვარ-გარეთელისა. — „შვიდობა შენა“, (შემდეგი) ბაქოსა. — ჩვენი ხსენება მზავალისა. — პროვინციის ქება ქება, ლექსი ვაჟა-ფშაველასი. — მგზავრის შენიშვნები (გაგრძელება) ფ. ფატრისევილისა. — უბი (შავი ჭირი), (გაგრძელება), იარგმანი სვ. მდ. ვან-სა. — თუაჯრის განცხადება.

თამარ დედოფლის დიდი სურათი (ფერადი წამლებით) დღეს იქით გაიყიდება „კვალის“ რედაქციაში 1 მ. 50 კ. (გასავლენი ფოსტის ხარჯი 30 კ.)

უნივერსიტეტი, თუ პოლიტიკური უბი? *

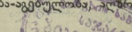
ხლა აღენიშნათ ეს უმცირესნი გარემოებანი, რომელნიც მიუცილებელ საჭიროთ ხდინან კავკასიაში უნივერსიტეტის დაარსებას.

ერთი უპირველესი გარემოებათაგანი ის არის, როგორც პირველ სტატიაში მოვიხსენეთ, რომ კავკასიის გუბერნიებში, განსაკუთრებით ქრისტიანებში, სწავლა-განვითარების სურვილი ამ ბოლოს დროს მეტათ გაძლიერდა, მაშინ როდესაც საშუალო ზე დაბალი სასწავლებლების რიცხვი სწავლის მოსურნეთა შედარებით მეტათ მცირეა. უნივერსიტეტის არსებობა კავკასიაში — ერთი, რომ ძალიან შეუწყობს ხელს ზემოხსენებულნარი სასწავლებლების გამოაღწევას, მეორე, რომ ამ სასწავლებლებში აღზრდასწავლებას უფრო მჭიდროთ

შეუფარდებს თვით უნივერსიტეტის პროგრამას, ესე იგი გააუმჯობესებს განსაკუთრებით დაბალი სკოლებს-სასწავლო წესრიგს, დაახლოვებს ამ სკოლებს თვით ცხოვრებასთან და, დღეს რომ ხალხი დღევანდელი სკოლების გამოუდევრობას ჩივის ცხოვრებისათვის და ძნელათ ეთანხმება იმათ დაარსებას და გამოაღწევას, მაშინ, რაკი პირველ დაწყებით სკოლებში ბუნებრივი მეთოდებით სწავლა გაუმჯობესდება, ხალხიც დაინახავს მის სარგებლობას, იგი ხარჯსაც აღარ დაიშურებს და რიგანი სკოლებით მოიფინება ჩვენი ქვეყანა. შედეგი ყოველივე ასეთი ცვლილებისა ის იქნება, რომ ხალხი აიწყებს მაღალი გონება-ზნეობის განვითარებით და ამას, რასაკვირველია, ქურდობის, ავაზაკობის, ცარცვა-გლეჯის და უსამართლო დივი-დარბის შემცირებაც თან მოჰყვება, ერთი სიტყვით, ევროპიული მოქალაქობრივი ცხოვრება უფრო-და-უფრო გაიდგამს ფეხს კავკასიაში.

მეორე გარემოება, რომელიც ითხოვს თვითლისში უნივერსიტეტის დაარსებას, მდგომარეობს თვით კავკასიელი ახალთაობის ბუნების თვისებაში, მის ტანთელობისა და ეკონომიურ ღონისძიებათა პირობებში. კავკასიელის ბუნება-აგებულობა, კლბი-

*) იხ. „გველი“ № 44.

ღწილ და გამაგრებულ თვით და ზოგან ცხელ, ნახ ჰავაში, ვერ იტანს ჩრდილოეთის სისხატკეს ჰავისას, ადვილათ ავთიმყოფდება და ქლექი ერევა. როგორც ვიცით, კავკასიელ მოწაფეს ბუნებითათ დიდი წყურვილი აქვს უმაღლესი სწავლა-განვითარებისა. გაათავებს თუ არა ის გემნახისას, ან რომელსამე საშუალო სასწავლებელს, მაშინვე იწირავის უმაღლეს სასწავლებელში შესვლას. ის არ დადევს თავის დედ-მამის ხელმოკლეობას და უკიდურეს სიღარიბეს ოჯახისას; სამეზაგრო ფული თუ კი იზოვნა, მაშინვე გაეშურება ჩრდილოეთისკენ და, თუშეცა შედის იქ უნივერსიტეტში, მაკრამ სიბერეების უსაშუალოებით მალე გათასარებელი, ცხარეს, გოდებს და მიმართავს ხოლმე საქველმოქმედო გრძნავას ჩენი საზოგადოებისას. მაგრამ მართა ქველმოქმედება, რაც-უნდა ხელგაშლილი იყოს, მანც ვერ დაკმაყოფილებს მომეტებული ნაწილს მოთხოვნალებს და სიღარიბით, შიმშილ-წყურვილით დაზაბუნებული ტანი კავკასიელ სტუდენტისა ცოც ჰავაში ადვილათ სნეულდება და კდება; მაშინ როდესაც იმავე სტუდენტს თბილისის უნივერსიტეტში რომ ესწავლა, კარგვდაც გაათავებდა კურსს და ჯანსაღიც დარჩებოდა. თვითონში მას საშუალებაც რომ არ ჰქონდა, იმდენი მოკეთე კი გაუწინდებოდა, რომ თავიც გამოკეცება და სწავლაც შეერულებინა. სხვა არა იყოსრა, თვალისში სტუდენტს მართა მკადლობა იოლათ წავა. ახლა კი რამდენი ჩინებული ნიჭის და მიმართულების ახალგაზდა მემგზავებდა უნივერსიტეტში, რომ უკან აღარ ბრუნდება და საუკუნოთ იქ ტოვებს თავის ძებლებს.

მესამე გარემოება, რომელიც უპირატესობას აძლევს თბილისში უნივერსიტეტის დაარსებას, — მისი უზიფერსალობაა, მისი სიერკვა. სხვა უმაღლესი სასწავლებელი, თუ გინდ პოლიტექნიკუძი იყოს, შეზღუდულია ვეანსით და, თუ იმდენი მოწაფე შევიდა შიგ, ჩაადენს-სითვისა პოლიტექნიკუძისა ვახსნილი, მტკს აღარ მიიღებენ, მაშინ რადესაც უნივერსიტეტში ვეანსისის უქონლობას ადგილი არა აქვს. რამდენიც უნდა მივიდეს სტუდენტი, მიიღებენ. მაშასადამ პოლიტექნიკუძი რომ კადეც ვახსნავ თბილისში, ის მალე გაივსება შორიდან მოსული მოწაფეებით დე კავკასიელთაისთვის კი ადვილი აღარ იქნება.

მეოთხე გარემოება უნივერსიტეტის დაარსების საჭიროებისა მდგომარეობს მის მეცნიერულ მოთხოვნალებში. არც ერთი კუთხე რუსეთის იმპერიისა ისე ხელს არ უწყობს მეცნიერების განვითარებას, როგორც კავკასია, რომელიც ესდენ მდიდარია ბუნებით, ისტორიული ნაშთებით, უძველესი კულტურის კვალებით. მართლაც რომ კავკასია ნამდვილი დიდებული ვეგეტარიუმი და ციფარიუმი, ესე ავი ცხოველთ

და მცენარეთა წაოკოტია, მისი ფლორისა და ფაუნის მეცნიერულათ შესწავლა თათქოს განზრახ იწვევს უნივერსიტეტის დაარსებას ბუნების მეცნიერების წინ წასწევით. ამას დაუმატეთ დიდებული მასალა გეოლოგიურ მეცნიერებისათვის, ეთნოგრაფია, არხეოლოგია, ნუმისმატიკა, ანტროპოლოგია, აგრეთვე აღმოსავლეთის ქვეყნების და მათი ენების შესწავლის მასალა და მაშინ ადვილათ დავრწმუნდებით, რომ აქ მეცნიერების წინწაწევის ღონე რუსეთის ყოველ კუთხეზე მეტი არის. ამას ამტკიცებს თვით ის გარემოებაც, რომ რუსეთის უნივერსიტეტები ყოველ წლობით ვაგენიან კავკასიაში სტუდენტთა გროვას სხვადასხვა დარგის საწევნიერა მასალის შესაკრევათ. განა უფრო შესავფერა არ არის აღმოსავლეთის ფაკულტეტი და აზიის განყოფილება? ჩენი სამეცნიერო აკადემიის თბილისში იყოს? რამდენი ისტორიული, არხეოლოგიური, პალეონტოლოგიური და გეოლოგიური საუწრევა კავკასიის ნიადაგ შევს დავარული, რომელიც დღემდის ხელშეუზღებელია და რომლის გამოჩენა კავკასიის უნივერსიტეტთან ერთათ თვით რუსეთის მეცნიერებასც შარავანდეთის გეირავენს და უპირატესობას სახელს მოუხევეს კაცობრიობაში.

მესუთე გარემოება კავკასიაში უნივერსიტეტის დაარსების აუცილებლობისა მდგომარეობს თვით რუსეთის კულტურულ მნიშვნელობაში აღმოსავლეთის ერთათვის. ვიდრე რუსეთი კავკასიას დაიპყრობდა, მისა პოლიტიკურა ზეგაელენა სხვა ერებზე მეტი კიდევ ძალიან სუსტი იყო. მის მსოფლიო მნიშვნელობას ჯერ კადევ ეკვია არ ჰქონდა გავლენული. დაიპყრო თუ არა მან კავკასია, ეს ყელი ძველი ქვეყნებისა და შემეიერებელი ხიდი ევროპასა და აზიას შორის, სხოლოთ მაშინ აღინიშნა საესებით რუსეთის ძლიერება აღმოსავლეთში. რა კი ამ მიუვალ სტრატეგიულ ბუერჯზე მკვიდრათ დესო რუსეთსა საიმპერიო დროში, შემდგე იმის ძლიერების ფერითა ქველ უნდა განართხულ იყო საშუალო აზია; მის კადენისა უნდა დამორჩილებადენ საშუალო აზიის ერები და სამთავრობა ინდოეთისა და ჩინეთის საზღერებადის. მას აქეთ კავკასიის ყელი შეიქნა მკულე გზათ, საადანაც წედებოდა და დღემდისაც წედება რუსეთის პოლიტიკურ-სამხედრო ძლიერების შუქი უკიდურეს აღმოსავლეთამდის; მაგრამ მკვიდრი ვადენის დასამკარებლათ მართა სამხედრო მოღვაწეობა არ ექნარა. რუსეთში ამავე მოკლე გზათ უნდა შეიტანოს იმ ქვეყნებში განათლება, ვინების დანიერთარება, ერთი სიტყვით მთელი თავისი კულტურა, რომ მისმა სულიერმა ძალიმ ერკლათ გამოაღვიძოს აღმოსავლეთის ხალხები წარმატებისთვის და მკვიდრათ

შეიტბოს იგინი კულტურული ზეგავლენით. ამგვარი კულტურული გავლენის მოსახდენათ რუსეთის მთავრობას სხვა უცუთესი ღონისძიება არ მოექცევა, თუ არ უნივერსიტეტის დაარსება კავკასიაში, კავკასიის უნივერსიტეტით რუსეთის მთავრობა უფრო მკვიდრ ნიადაგს მოიპოვებს სამხრეთ-აღმოსავლეთის ერებში.

ყოველივე ამ გარემოების ძალით ჩვენ არ გვჭირდება, რომ რუსეთის მთავრობა დიდი თანაგრძნობით მიეგებება კავკასიაში უნივერსიტეტის დაარსებას, ოღონდ კი კავკასიის ერებმა შეუშხაღონ მას უნივერსიტეტის დაარსებისთვის მკვიდრი ნიადაგი, მოუზოგონ მთავრობას იმდენი ნიუთიერი საშუალება, მოუტროგონ იმდენი კაპიტალი, რომ შესაძლებელი იყოს სა-უნივერსიტეტო სასახლის აგება და მისი მეცნიერულათ მოწყობა.

ჯერ არ გავგეთავებინა ეს სტატია, რომ რუსულმა გაზეთმა „ახალ. მიმოხილვამ“ კიდევ გვიკიჟინა, რათ გამოიღეთ ხმა უნივერსიტეტის დაარსების საჭიროებაზე, ახლა უქმია მაკ კითხვის აღძრაო; მაგრამ ვარწმუნებთ რუსული გაზეთს „ახალი მიმოხილვის“ რედაქციას რომ კავკასიის ერთ თანაგრძნობა უფრო უნივერსიტეტისკენ არს, ვიდრე უნიტენიკუმისკენ. თვით რუსული გაზეთის „ახალ. მიმოხილვის“ მკითხველებს, რომ შეეკითხოთ, ექვი არ გეკის უნივერსიტეტის დაარსებას უფრო ირჩევენ თფილისში, ვიდრე პოლიტენიკუმისას. და ხელის მოწერა რომ გაიზაროს, არა ვკონებ, რომ პოლიტენიკუმისთვის ბევრმა ეინმემ რაზე შეწიროს, მაშინ რადესაც უნივერსიტეტის დაარსებას გულისთვის სომხებში და ქართველებში მილიონზე მეტოც შეგაროდება. ისეთი ღარიბი ქართველთაგანი არ გვევლლება, რომ უნივერსიტეტის დაარსების გულსთვის საჩი დაოთხი თფმანი არ გამოიღოს, ჩასაკირეგლია, ბევრათ თფ ცოტათ შეგნებულ პირთა შორის; ხოლო თვით შეუგნებელ ბრბოშიაც ოღონდ უნივერსიტეტის სახელი უთხარს და ამასთან დაუმატე კიდევ, რომ ასეთი უმაღლესი სასწავლებელი გავემართება ქალაქ თფილისში—თქვა, და ამერწმუნეთ თითო ოროლა მანეთს გლვებებიც კი გამოირტებენ ამ გაჭრებულ მდლომარებაში. მაშინ იყო ისეთი, რომ „ახალ. მიმოხილვის“ რედაქცია კავკასიაში უნივერსიტეტის დაარსებაზე ხმის ამოღებასაც კი გვიშლის. ის კი არა, ჩვენის აზრით ურიგობათაც მიგეჩნია ვლადიკავკასის ქალაქთან მეტოქობის გაწევა პოლიტენიკუმის დაარსების შესახებ. იმის მაგერათ, რომ ჩვენ ჩვენი მართი თანაგრძნობით მიეგებებოდით ვლადიკავკასიას საბჭოს წადილს პოლიტენიკუმის დაარსებასათვის, ყვენი კამათსაც ეუწვეთ: არაო, ვლადიკავკასს კი არ

ეკუთენის პოლიტენიკუმის დაარსება, უფრო თფილისის ქალაქს ეკუთენისო. ვითომ რა ასე მოშორებულია მიწაცა და მიწაც ჩვენზე ვლადიკავკასის ქალაქი, რომ მისი პოლიტენიკუმში შეგეშურდეს, ისიც ხომ კავკასიელი ქალაქია, ჩვენ მეზობლათ მდებარე; დღეს თუ ხვალ თფილისს ვლადიკავკასთან შეერთებენ რკინის გზით და იმათ შორის მხოლოთ რამდენიმე საათის მანძილი იქნება. რაოცა შეგებება ჰავას, თუნდ ზნე-ჩეეულებას და იაფ-ცხოვრებას, ორივე ქალაქში თითქმის ერთი და იგივეა და ორივე ქალაქში ერთგვართ მოსახერხებელია ყველა კავკასიელებისათვის ადგილათ ხელის მიწედენა. და, ვლადიკავკასმა იზრუნოს თავის პოლიტენიკუმის დაარსებისათვის, ჩვენი კი ჩვენი საწადელი გავტანათ. ეს თვექსელი წელიწადი მეტია, საძიოველი რომ ჩაგეკონს კავკასიის უნივერსიტეტის დაარსებისათვის, თახაც მაზრადილა შეეკერება, საზოგადოების თანაგრძნობაც ასეთი უმაღლესი სასწავლებლისთვის მაგეძხადება, რაღა ახლა უნდა დადგუდგეთ ამ ჩინებულა აზრის განხორციელებას. ის აო ჯობია, რომ ვლადიკავკასში პოლიტენიკუმში გეკანდეს და თფილისში კი განეკერებოთ მეკადენებოა უნივერსიტეტის დაარსებისათვის.

თუ კი შუაგულ ციმბირში, ტოპსკაში, მთავრობა თანაგრძნობით შეგება უნივერსიტეტის დაარსება, კავკასიის სატატო ქალაქში, თფილისში, უფრო ოღლით არ მოიწადინებს ასეთი სასწავლებლის გაანას, მით უმეტეს, რომ ტოპსკის უნივერსიტეტს საქოა მოწაფენი არც კი ეშოება, მაშინ როდესაც კავკასიის საბჭოს ესენდ წყურათ განათლება, რომ მის კარებზე მომდგარი უნდა ედღესი ახალგაზრდა და აკატუნებს, მაგრამ ქარის ვამლებს არაეინ არის, იმბოტომ რომ თვით უმაღლესი სასწავლებელი, როგორიც ჩვენ მოგეხდება, არსად არას.

მაშასადამე ყოველი გულწრფელი კავკასიელი მოღვაწის მოვალეობა არის, საცა უნდა მოქმედებდეს იგი, პუბლიცისტიკაში, თუ ქალაქებთა საბჭოებში, აღმინისტრაციაში, თუ მართლმსაჯულების სფეროში, ყოველგვარ დაქმნაში ან ნაკოფიერი განზახების გამოკითვლებას. რადკან თფილითა ქალაქის საბჭო ერთხელე მეთურათ გამხდარა უნივერსიტეტის დაარსების შესახებ და კიდევ გულედ უნეს იმისთვის საქოა კანატალი, ამისთვის მისივე მოვალეობა ეს უცუთილშობილესი მის მიერ აღძრული წადილი კიდევ დაავერკეინოს—თქოა სპოლენდში არ გაცელოს—უნივერსიტეტის მაკერათ პოლიტენიკუმში არ შეიჩინოს ხელოა.

ამიტომ ჩვენ მივმართეთ ახლანდელ კეთილგონიერებას საბჭოსას, რომ მან არ უშტუქონა კე-

თილშობილ განზრახვას წინააღმდეგ საბჭოსას და ახლად დაადგინოს უნივერსიტეტის კაპიტალის გასამდივრებათ ხელის მოწერის გამართვა.

იმათვის იყოს შენახული სხვა-და-სხვა სახელმწიფო სამსახურში ვაკანსიები.

ბ. წარუთეაი.

სხვა-და-სხვა ამბავი.

ღეს, 26 ოქტომბერს ქ. ბათუმში, ქართული სკოლის შენობაში იხსენება საკვირაო სკოლა სასულიერო მთავრობის ნება-დართვით. პარაკლის შემდეგ სწავლის მსურველნი ჩაეწერებიან.

ქალაქ ლიონში თურემ ამ წამათ სწავლობს ერთი ყმაწვილი კაცი ტ. ლ—ძე. მეურნეობას და მეტადრე აბრეშუმის ქსოვას. იგი მალე დახელოვდებოდა ხეიარდის და ფარჩეულობის ქსოვაში, მაგრამ საქმე ის არის, რომ ეს ყმაწვილი კაცი ძალიან ვაჭირეებულა, საშუალება არა აქვს, დაამთავროს ამისთანა ჩენი ქვეყნის გამოსადეგი ხელობა. კარგი იქნება ურადლება მიაქციონ ჩენმა მეაბრეშუმეთა საზოგადოებებმა.

როგორც ვაზეთი „ახალი მიმოხილვა“ გეტყობინებს დაბალი სამეურნეო სასწავლებლების გახსნა ჩენ მხარეში უკვე გადაწყვეტილი მთავრობას და ამ განზრახვით ახლა უმთავრესი კავკასიის მმართველობა შედგამია ცნობების შეკრებას ვუბერნიებში, რა და რა ადგილებში უფრო მოხერხებულა ამისთანა სასწავლებლების გახსნა. ყოველივე ცნობანი ამ საგანზე კავკასიის უმთავრესმა მმართველობამ უნდა მიაწოდოს სამეურნეო საქმეთა სამინისტროს, რათა მალე გადაწყვეტს ასეთი სასწავლებლების გამრავლება კავკასიაში.

აქამდის კავკასიის სტიპენდიანტებს ათავისუფლებდნენ სახელმწიფო სამსახურის მოვალეობიდან, რადგან კავკასიაში სამსახურის ვაკანსიები ყოველთვის დაჭერილი იყო მრავალთა რუსეთიდან გადმოსულთა ადგილის მეძიებელთაგან. ახლა კავკასიის უმაღლეს მთავრობას ყველა ვუბერნიებიდან მოუთხოვია, რომ მისამდის ყოველ წლობით წარმოადგინონ ხოლომე ცნობანი თავისუფალ ვაკანსიებზე, რომ ვინც სახელმწიფოთა ათავებს კურსს უმაღლეს სასწავლებელში,

ოქტომბრის 23-ს მოხდა თფილისის საბჭოში სხდომა, სადაც ამორჩეულ იქმნენ ამსრულებელი კამისიის წევრები, რომელთაც უნდა შეადგინონ საბუთიანი მოხსენება პოლიტეხნიკუმის გახსნის ნებაართვის მისაღებათ მთავრობისაგან. ამ კამისიაში არჩეულ იქმნენ შემდეგნი პირნი: თ. გ. მ. თუმანიშვილი, მ. ი. თამაშვილი, ბ-ნი ოსტროვოგორსკი, კ. ი. რიტერი. კ. მ. ალიხანოვი, თ. ნ. ე. არღუთაშვილი-მხარგრძელი, ა. ს. ბაბოვი, პ. ა. ოპოჩინინი, ი. ი. მალინინი, ნ. ი. კარაბეტოვი, ე. პ. ვესლოგოზოროვი. ა. ბ. ვენაგული, ბ-ნი ირიცუხოვი, ლ. ი. მღებროვი, ბ-ნი მიტკევიჩი და ბ. სულხანოვი; ამათში ბაბოვმა და ვენაგულივმა უარი თქვეს წევრობაზე.

ხელოსნების თავის არჩევა თფილისში ვადაღებული იქნა ორი კვირის ვადით. იმეღია, ჩენი ხელოსნები ამ დროს ტყუულა არ ვაატარებენ და იმეცადინებენ, რომ ხელოსნების თავათ ამორჩეულ იქმნას გონებიანი და კარგი ზნეობის კაცი.

„კვალის“ კორესპონდენციები.

თქვაგი. წელს აქეთ ლენის მოსავალი საშუალო იყო და, როგორც ამბობენ, კარგი თვისებისა. თელავში, ამ კახეთის გულში აქნობამდის არ არსებობენ არც ერთი სავაჭრო ამანავაგობები. თუმცა ამა წინეთ თანმზობა ბევრმა გამორასდა „შუამაღლის“ ვაწყოფილების დაჩსებაზე, მაგრამ აქნობამდინ ჩამიჩუმოც არ ისმის. აქაური ჩარჩები კი მომავალი წლისთვის „პროტექციას“ იკეთებენ ე. ი. დაღანი სოფელ-სოფელ მამასახლისებთან (ჩასაკვირველია ძღვნით!) და თხოვენ, რათა მათ დაეფლონ სოფლებებს აბრეშუმის პარკი სხვაგან არ გაიტანონ და არც სხვა პირს მიჰყიდონ, თუ არ ისგან ნაჩენებს. ერთმა ამგავრმა პირმა წელს 1500 ფუთი პარკი ვაიტანა 10—12 თფილისის ახლო სოფლებიდან და ისიც სულ ზხის ფასათ!...—აქაური საქალთა საზოგადოება* ჩუმათ ფუსფუსებს. ღმერთმა ჰქნას მათი ფუსფუსი ფუტკარსავით ნაყოფიერი ყოფილიყოს!...

ტ. ჭობარელი.

* *

სოფ. წესი (რაქის მასრა), შედარებით მის მეზობელ სოფლებთან ქონებით ძალიან დატყვევლია. ეს სოფელი ძვეს მდ. რიონის მარჯვენა მხარეზე, და მიწმენებულია ერთ მაღალ ფერდობზე. წესელებს მენახების მეტი არა გააჩნიათ რა ბარათ, ყანები კი მთაში აქვთ. მთაში თესავენ პურს, სიმინდს, ქერს, ფეტქს, ლობიოსა და სხვას, ხშირათ უსწრობს თოვლი და ქირანახული მოლწვეელი რჩებათ. ამასთანავე გადაჭყდეს მთლიან ტყეები, რომლის მიზეზით ხშირათ ზაფხულში ნიაღვრებია და ანადგურებს მთლიან ნაშუავერით საფე ყანებს. 1893 წელს დაიწყო ეკლესიის აშენება; ქვის მოტანა ეკლესიისათვის თითონ სოფლებებისა იყო, წოდების განურჩევლათ. მოგვსენებათ აზნაურები, აბა, ქვის მოტანას რათ იკადრებდნენ, მათი მოსატანი ქვა და თავისეც სულ გლეხებს მოახევის თავს, ზოგ-ზოგს მხედრი ფულ ც არ მიუციათ. 1896 წელს, როგორც ვიცით, წესელები ნახევარი სოფელი ე. ი. 60 კომლი მეწყერმა დაანგრია. ერთი სიტყვით გლეხები დღეს ცუდ მდგომარეობაში არიან. ამ ზაფხულს განდა საოფელ და მუცელა, რომელთაც მრავალი გამოათხოვეს წუთისოფელს. მოელა და წამალი მათთვის არ იყო, აბა, რა გადაარჩენდა საწყლებს? ეს ორი თვეა, რაც აქ თავი იჩინა რაღაც უცნაურმა სენმა და ოც-დაათი ბავში მეტი იმსხერბალა. ბავშს პირველათ გააციე-გააცელებს, შემდეგ, უტყდება ფლართობა და ორ სამ დღეს შემდეგ კვდება. ერთ გლეხს ეუთხარი: ბიჭო, ამბროლაურა ხომ ახლოს არის, რათ არ შეატყობინებთ ექიმს, ავებ რამე საშუალება ამოგიჩინოს-მეთქი. გლეხმა მომიგო: „ქვე საით გამოგიყვანო ბ. ექიმი, როდესაც როგორც ვიცით, რვა მანეთს უყბის ქირას ითხოვს; მე ქვე ვინ მომკა რვა მანეთი, იმას მიეკ“. წამალი მაინც ითხოვე უფასოთ მოგვცემენ მეთქი. — წამალი ვთხოვე ბ., მაგრამ ასე მითხრა: „შენ ღარიბი არ ხარ და უფასოთ წამალს არ მოგვცე“. ხუთჯერ მივედა და ბ. ექიმი სახლში ეერენახე. მისმა ბიჭმა მითხრა: ექიმი სახლში არ არის, ურავს წვიდა სანადიროთო. — ხან ურავი, ხან სხვაეა, ხან კრიბი, როგორ შეიძლება მე მასთან საქმე მაქს-მეთქი. — „დაიკარგე აქედან, თორემ ახლავე დაგაქვრინებო“. მეც დავქარი ფეხი და წამოვედი. ასე დაბოლავე გლეხმა საუბარი ჩემთან.

კანო ჯანაშიაძე.

* *

ბათუმი. იმ დროს, როცა პირველათ აღიძრა აზრი ქართველებს შორის, რომ ქართული წირვა-ლოცვა უნდა დაარსდესო, ამ ამბავმა ერთბაშათ ააღელვა ბათუ-

მელი ქართველობა; ყველას სისხარული ენერჯადთ სახეზე. ერთი ამბობდა: რამდენი ხანია ქართული წირვა არ მომისენია, რაც სოფელს მოეშორადო, მას მეტრო; მეორე ამბობდა: რაღის იქნება გავიგონო ის ნეტარი სიტყვები, როცა მღვდელი ხმა მაღლა მიმართავს ერს: „სიბრძნით აღმებრთვით დანსმინთ წაბადა სახარებაო!“, და ვინ მოთვლის, რამდენს სავარძობს სიტყვებს არ ლაღებდნენ. ეს საქმე, როგორც სიტყვით, ისე საქმით დაგვირგინდა. ქართველებს თუ რამე ჩაგვეწვეთა ყურში, ის ასალორდინებელია, თუ მოსასობი, იმის შესახებ თოვის წამალივით ვიფთქებთ და მზათ ვართ, იმ წამს თვეა შეეწიროთ, მაგრამ სამწუხაროთ ეს უტევი აფეთქება უტევე ნელდება. მართალია, ქართული წირვა დაარსდა, მაგრამ საქმე ის არის, უნდა დადელივით წირვაზე და სულსა და გულს ვიტყობდნეთ. დღეს, ბათუმის ქართული წირვის დამსწრე საკონგრესოში ვარდება, როცა ხედავს ასე შემცირებულ მლოცველებს, რომლებიც 15—20 სულს არ აღემატება!.

სწელიძე.

წერილები ანგლისიდან.

VII *)

დონ დონი.

ოფისმენი. შუა ქუჩაში, სადაც ეტლთა გრილი და ბრავა-ბრუვი გაიხმის, ღვას ერთი თვიდან ფეხამდე მწვანე მაუღით შემოსილი ადამიანი. ის ერთი შეხედულობით გოლიათს მოგავგონებს. მაღალი, ზორბა, ბეჭეპ-პრტყელი და ჩასქვნილი, ამასთანავე სამავალითო დინჯი და აუტქარებელი. ის არის გაჩერებული ერთ ალაგას, ასე გგონია დასაბილითა. მის გარეშეშო წარმოებს მთელი მოძრაობა, მარა მასზე ამას არავითარი გავლენა არ აქვს, არც კი ესმის, ვითომ ჩამიჩუმიც არ იყვნეს. ხედვით აგრეთვე, რომ მას გვერდში რამდენიმე კაცი და ქალი ამოდგომია, ეტლთა შორის მამწყედველი მის მომსხო კლავებს შეჭურბია, ისე როგორც ბარტყები დედის ფრთებს შეეფარება ხოლმე. მათ უეჭველია ქუჩის მეორე მხარეზე სურთ გადასვლა ბევრ ახერხებენ, ომინიბუსო ვავეიტანსო. მარა, აი, ამ მწვანე კაცმა ააშვირა ორივე ხელი და ერთ წამში მთელი მოძრაობა შეტერდა. მოპკიდა ხელი ქალთა ბ

*) ის. „სწელი“ № 43.

ბავშვთ, გააძვირნა ეტლსა და ეტლს შუა და ასე მშვიდობიანათ მეორე მხარეს გადაიყვანა, მობრუნდა, დადგა თავის აღავას და ეტლინც დაიძირენ. ვინ არის ეს კაცი? ეს ვახლავს ინგლისის პოლისმენი (პოლიციელი).

მარა არის პოლიციაც და პოლიციაც. ჩვენში რომ ვინმემ დაიძახოს, მოვიდა პოლიციელთა, ვასაქცევთ მზათ უნდა იყო. ხოლო აქ რომ ვეგვე გაიგონოთ, თქვენ სიამოვნებას საზღვარი არ ექნება. ის ყველასთვის სასიამოვნო სტუმარია. ის არავისი საფრთხობი და საშიშარი არ არის, პირი კი მისი უპირველესი მიზანია საზოგადოებას დიდი თავმდაბლობით ემსახუროს და, რაც შეიძლება, ამაოს. აქ ხალხი კი არ არის განწერილი პოლიციისათვის, არამედ პოლიციაც განწერილი ხალხისათვის. მისი პირველი მცენება: რაც შეიძლება, ნაკლებათ ჩაერიოს კერძო პირის საქმეში, რაც შეიძლება, ნაკლებათ შეეხოს ადამიანთა თავისუფლებას, ის უნდა ჩაერიოს მხოლოდ მაშინ, როცა ერთის თავისუფლება მეორის მიერ ძალმომრეობით ილახება და მით საზოგადო წესიერება ირღვევა. აქაც პოლიციის ძალა შემოფარგლულია. ეთქვით, ორი ჩხუბობს ქუჩაზე. პოლისმენს შეუძლია მათი დატყვევება ჩხუბის დროს, ხოლო ჩხუბის გათავებას შემდეგ, ამისი ნება აღარა აქვს, ვინაიდან წესიერება უკვე აღდგენილია. თუ მას მაინც სურს მათი დასჯა, უნდა წავიდეს სასამართლოში და იჩილოს: ამა-და-ამ პირმა ეს-და-ეს მოიქმედო; აიღებს მოსამართლესავე დატყვევების ნება-რთვის და მხოლოდ მაშინ შეუძლია დაიჭიროს და დაუყოვნებლივ სამართალში მისცეს. აქ ის მომჩივნა, ტყვე კი მოსასუბე ყველა ეს წარმოებს 24 საათის განმავლობაში. პოლისმენს შეუძლია ყოველთვის დაატყვევოს კაცის მკვლელი და სხვა რაიმე მძიმე დანაშაულობის ჩამდენი, მარა ამ შემთხვევაშიც ის დარწმუნებული უნდა იყოს, რომ ტყვე სწორეთ ის არის, ვისაც ეძებს. უბრალო ექვით ვერაფერს ვერ დაიჭერს და რომ დაიჭიროს, სასამართლოში მის დანაშაულობას ვერ დაამტკიცებს—ტყვი ხომ საბუთი არ არის—და მაშინ თვითონ პოლიციელი ისჯება. სამ ხელ რომ ასეთი საქმე მოუვიდეს, სამსახურიდან დაითხოვენ.

პოლისმენს არავითარი იარაღი არ აქვს. აქვს მხოლოდ ერთი მოკლე თავსებილი ჯოხი და ისიც ჩემის ყელში აქვს ჩაშალული. მისი ხმარება ძალიან იშვიათათ შეხედება. საქირაა დიდი აჯანყება, რომ მან ჯოხს დღის სინათლე აჩვენოს. მიუხედავად ამისა ის მას ყოველთვის თან დააქვს, ეს მისი ძალა ზე მნიშვნელობის სიმბოლოა. პოლისმენმა ვისაც უნდა ხელი დაადვას, უნდა წაჰყვეს. მის მიერ ერთხელ წარმოთქმულ სიტყვას—კანონის ძალით დატყვევებული

ხართ—ვერაფთარი ადამიანი, თუნდაც ის გვირგვინოსანი იყოს, წინ ვერ დაუდგება, და არც არავითარ შემთხვევაში თავის სიტყვას უკან არ წაიღებს.

პოლისმენის უპირველესი და უმთავრესი მოვალეობა ქუჩაზე მიმოსვლის გაწეს-რიგებაა. მან უნდა ხელი შეუწყოს ლონდონის მაჯის ცემას, უტყიროს ყველა ეტლის მოძრაობას, გააჩეროს ის, სადაც მრავალი ერთათ გროვდება და გააჩქაროს იქ, სადაც მეტი თავისუფალი ადგილია, გადაიყვანოს ხალხი ერთი მხრიდან მეორეზე, მიაქციოს განსაკუთრებით ყურადღება სუსტთა და დაერღობილთ, ეცადოს ქალი და ბავში ცხენებმა არ გაიჭირონ, ასწავლოს გზა ხაზს და უტხოვოს და სხ. და სხ. იქ, სადაც მრავალი ქუჩა ერთათ იყრება და საშიშარი ადგილია, მრავალი პოლისმენი დგას და ერთათ ეწევიან თავიანთ მოვალეობას. ყველა ამაებს ის ასრულებს სტოიკური სიღინჯით და უფრთ. ძალიან იშვიათათ მიწახავს მოლაპარაკე პოლისმენი, ხოლო მოკინარი არასოდეს. ის უნდა იყოს რკინის ნერვებ-ს, მალდა და მოსულს, უშეშარი და შორს-მხედველი, ყოველსავე სიტყვექს და აჩქარებას მოკლებული, მსჯელობაში ნელი ზე საბუთიანი, მოქმედებაში ნაკლები მოლაპარაკე და მეტი მოქმე, მესხიერებით ძლიერი ზე განვითარებული და სხ. ამიტომ პოლისმენათ ყველა არ გამოდგება, იმას არჩევენ საგანგებოთ და ასწავლიან ქცევას და მოვალეობას. აქ პოლისმენთა ვასწორთნელი სკოლა არსებობს. მისი ჯამაგირა კვირაში არა ნაკლებ 15 მანეთისა, ამას გარდა ტანისშოსი და ბინა, ცოლ-შვილის მებრ ეძლევა, ვინემ უკლავილოს. ერთხელ პოლისმენებმა მთავრობას მეტი ჯამაგირი და ნაკლები სამუშაო ღლე მოთხოვეს და, როცა უარი მიიღეს, მუშაობა შეწყვიტეს და ჰიდ-პარკში დიდი დემონსტრაცია გამართეს. მათი ორატორები სოცილისტები იყვენ. საზოგადოებამაც მხარი დაუჭირა და ასე თავიანთ მიზანს მიაღწიეს. მთავრობა იძულებული შეიქცა, მათი წინადადება მიეღო.

პოლისმენი უტყოლისათვის ციდან ჩამოვარდნილი მანანაა. ერთ უწრობ ქუჩაზე თეხი რომ დაადგა, დიკარგები, ხუთი წუთის საგალი ხუთი საათის საეღელათ გაგხდება. რას იზამ, ვინ არის შენი მშველელი, ხალხი ბევრია, მარა, რა ვასაკერეელია, მათ ლონდონის სამოკუ ათასი ქუჩა არ იცოდენ. ამ უღანბროში თქვენი ერთად ერთი წინამძღვარი ის ჩვენი ნაცნობი მწევაი კაცია. ის უტხოვლთა მისეა. ერთხელ ერთ პოლისმენს ქუჩა ვკითხე, აშხედა, ამბედა და შემეკითხა: ეს და ეს ხიდი იგი? არა. ეს და ეს დიდი შენობა? არა; და ასე სულ არა და არა. თქვენ აქ სულ ხამი ყოფილხართო, დამიქნია თითო, ვასწია და გაყვეო. გაფიარეთ რამდენიმე მანძილი. იქ დგას

მეორე პოლისმენი, ახლა იმას ჩამაბარა და თვითონ დაბრუნდა თავის ადგილზე. გავყვი ამასაც, ამან კიდევ მესამეს ჩამაბარა, მესამემ მეოთხეს და ასე ჩაბარება-ჩაბრებით ექვსი პოლისმენი გამოვიცვალე და ბოლოს, როგორც იყო, მიმიყვანეს, თუ მიმოტანეს დანიშნულ ადგილას.

ერთხელ ვზიარებო ოთახში და ვმუსაიფობო. ღამის 12 საათზე მორაკუნა ვილაცამ კარებზე. წამოვიციინდი, რაღაც ფარსავი არ გვეგონა, გამოვიდით გარეთ, ჩვენ წინ დავს ბატონი პოლისმენი: ეზოს კარები ღია გავიშვიათ და დავეტეთო. თურმე პოლისმენი ღამით ჩამოიგორს და ყველა სახლს დათვალ იყრებს, ღა არაუყერი დარჩენილდესთო. აი, ასე ჩინებულათ ესმის მას წესსარიცის დაცვა.

ინგლისელი დიდთ ამაყობს თავისი პოლისმენით. სხვა ქვეყანაში პირველ ყოვლისა გკითხვენ: როგორ მოგწონს ჩვენი ქვეყანაო. ხალხი ინგლისელი კი გკითხავენ: როგორ მოგწონს ჩვენი პოლისმენიო.

ქუჩაზე თქვენ მხოლოდ ორ კაცს ხედავთ ფარმის ტანსამოსით: პოლისმენს და ფოსტალიონს, ძალიან იშვიათათ საღმრთოს. პოლიციის უფროსი, ოფიცერი, პრეტენდენტი, მოკლე, მინისტრი, მეფე — ყოფილა უფრომთა არის, ყველა ჩვეულებრივი მოქალაქეა. ეს იმას ნიშნავს, რომ ხალხი თავის კისერზე აღარავის აბატრანებს. ყველაში ჩვეულებრივ აღამიანს ხედავს და ყველასავე მხოლოდ მოქალაქეობას თხოულობს...

მარა ყველა ეს წესკენლზე წარმოებს, ხალხი ლონდონის ქუჩას მჭიდრო კვეშირი აქვს ლონდონის ქვესკნელთანაც. აქ დედა-მეფის ის ახარებული თვისება აქვს, რომ თავის გულიდან ცეცხლის მაგიერათ აღამიანს ისერის. აი, მაგ. დაღიზარო ქუჩა-ქუჩა, უცებ თქვენ წინ ათასი კაცი ვაჩნდა. ეს ხალხი ქუჩაზე არ ყოფილა, მამ ზეკიდარ თუ ჩამოეშვა, მარა არც ამის კვალი ჩანს. მიხიხედ-მოიხიხედ და შეამჩნევთ კიდევ ერთ ვგუფს, რომელიც საიდანაც საცოდავთ მოძიერება. მათვენ გაქვანებით საჩქაროთ ამბ-ს შესატყობათ და—ვაი საკვირველებე!—ეს პატრიცეზული ავტოტომენი თითქმის ამოღან. ვაშტატყებული ჯეთვლიერებით მითოეულს, კაცია, თუ ტარკიაო და რწმუნდებთ: ეს ისეთი ორ თვალა აღამიანია, როგორც ჩვენ და, თუ მაინც-და-მაინც ქვესკნელიდან მოზბრძანდება, იქ უთოთო რაღაც ამავეი უნდა იყოსო. დიდ ფიქრს შემდეგ მოაკრეფთ ენერჯიას, ვადაიწერთ პირ-ჯვარს და ვაბედული შეხედულობით ვასწეოთ ქვეით, ქვესკნელისაკენ. კიბეზე მოკბეღებათ საშინელი კვალი, სული ვეხუთებათ, გული ვიძებრსო, მარა თქვენ მაინც მიხვალთ და მიხვალთ შეუდრკელათ, ვათავდა, კიბე და დიწყო ბნელე-

თი, ყველგან შუღამეა, საათი კი შუღაღეს აჩვენებს. აქა-იქ ელექტრონის საწათური ქრატეით ბეჭტავს. შორიდან, სიბნელეში, მოისმის რაღაც ზუზუნი და ქშენა და თვალის დახამამებაში ის თქვენ წინ გაჩერდა. ვაილა კარები და ხალხი ვაღმოდია. ეს ჩვენი პატრიონანი მატარებელი ყოფილა. ეს თურმე ქვესკნელის რკინის-გზაა. ახლა კი გვეცვლათ ფერი, ქართელა მიწის-ზევითაც მატარებელს იშვიათათ ვნდობა, თვარა მიწის ქვევით მიმავალს ვილა ჩვიც. როგორ? სახლებს ქვეშ, ბნელ ხერხელში ვიმოგზაურო? ხომ დავჯანა ერთანეთს მატარებლები და დავიღუპე კაცი! — შესძახებს ურემზე ვახლილი ქართელი და დაპირებს უკან დაბრუნებას, მარა, დამშვიდდით. აქ სიბნელეში უფრო მეტი წესიერებაა, ვინემ ჩვენში სინათლეში. დასარწმუნებლათ, ვაგიცროთ ეს ახალი მარის ქვეწარმავალი.

1859 წ. შედგა საზოგადოება ქალაქის რკინის გზის ვასამართათ. დიდს თათბირს შემდეგ ვადაწყვიტეს სახლებს ქვეშ გამოეთხარათ მიწა, ვაყვენათ ტუნელები, დავგოთ ლიანდაგი და ზედ ლოკომოტივი ვაეშვათ, რატომ მოხდა ასეთი საშინელება? იმიტომ რომ ზევით ალაგი აღარ არის. იმდენი ეტლი და ხალხი დადის, რომ, ასე ვაწინჯეთ, ერთა ომნი-ბულის მოამტებაც აღარ შეიძლება. საზოგადოება შეუღდა მუშაობას და ცოტადაწამი შეუაგულ ლონდონის რკინის გზა შემოაგოლა. შემდეგ აქედან შტოები ვაიყვანეს. ვერატრანხევიარის ვაკეთება დაჯდა ათი მილიონი მანეთი! ე. ი. ჩვეულებრივ რკინის გზაზე ათჯერ მეტი. ლიანდაგია ორი წყება, მატარებლები დაღიან მარცხენა, რის ვამო არასოდეს მათი შეჯახება არ შეიძლება. სადგური ორივე მხარეს, პატარა პატარა და ახლო-ახლო. (ლონდონში სულ 60 სადგურია) ვანაგებს 1—2 მოსამსახურე, რომელიც ერთ და იმავე დროს არიან ბილეთის ვაყიდველიც, ბილეთის ვაშინჯველი და ჩამომრთმევიც, მატარებლის მიძღები და ვაგსტუმრებელი—ერთი სიტყვით ყველაფერი. აიღებთ ბილეთს, ჩახვალთ ქვეით, კიბის ბოლოს ბილეთს ვაეჭირან და პირველ მატარებელს დაჯდებით და წახვალთ. ცდა არ ვინდა, ყოველ 3—4 წუთში მატარებელი ჩამოივლის. მხოლოდ მიმართულება თუ არ ვაეცვალათ. საცოტენაც აპირებთ იმ მხრის მარცხენა სადგურიდან უნდა ჩავდეთ; თუ მარჯვენა ჩავექით, სწორეთ წინააღმდეგ მხარეს ვაეკანებთ. ვთქვათ, შეცდით, ვაიარეთ რამდენიმე მანძილი, ნუ ვეშინიათ—ჯანდარბები არ დაგსევათ (ინგლისში ჯანდარბი არ არსებობს), პროტოკოლს არ შეგადგენენ, ვარამის არ ვადავაბდეინებენ. მხოლოდ თავისანათ ვატყე-ან: თქვენ შემიძღარებართ, ჩამოხტით აქ, ვადაღით მეორე მხარეს და პირველი მატარ-

„უკანასკნელი ნუგეზი.“

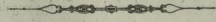
რებელი მივიყვანსთ დანიშნულ ადგილზეო. მორჩა და გათავდა. ეს ზედმეტი მოგზაურობა შეგრძობს.

ბილეთი იშინჯება მხოლოთ ჩამოსვლის და ასვლის დროს. მესამე კლასის ბილეთით შეგიძლიათ მეორეში ჩაჯდეთ, ყურის მგდები არაფერ არის. და თუ ამას ყურს არ უგდებენ, ეს იმითაა რომ არაფერ ასე არ შერება, მაშასადამე არა არისრა ყურის საგდები. ინგლისელი ამას ხომ არ იკადრებს, არ იკადრებს აგრეთვე უბილეთობას, გაპარვით წასვლას. ეს, საზოგადოთ, არსად არ მინახავს. უბილეთობა, მე მგონია, წმინდა ქართული გამოგონებაა... თუ რაიმე შემთხვევით უბილეთოთ ჩაჯექით, ამოსვლის დროს ეტყვით მეკარეს: ამა-და-ამ სადღურიდან უბილეთოთ მოვლივარო და ერთნაირ ფასს გადაიხდით, რის კვიტანციას იქვე მოგცემენ. ყველას ჰჯერა, რომ თქვენ მიერ ნაჩვენები მანძილი სრული კუშმარტივებაა. მარა, აი, არც ერთი ეს შეცდომა არ მოგივიდათ, ბილეთიც გაქვთ და მარცხნივ მიმავალ მატარებელშიაც ჩაჯექით. ვაგონი განათებულია. გზებზე კი ბნელია, ხოლო აქა-იქ არის პაწია სანათურები. ყოველ 5 წუთში სადგურის ხედვით. რა სადგურია? ათელიერებთ სახელი წარწერილი ექნებაო, მარა ამაოთ. სადღურის კედელი განცხადებებში ცურავს, ამა, მოდი ვაიგე, აქ რომელი რეკლამაა და რომელი არა. ერთხელ სადღურის სახელით მივიღე „დელოიტელგვარა“, რომელიც ისეთი დიდი ასოებით ეწერა, რომ გადაეწვიეტ, სწორეთ ეს უნდა ერქვას სადღურს—მეთქი, მარა მოეტყუედი, ყველა სადღურზე ეგევე წარწერა ენახე და ეთქვი, ყველას ერთი სახელი ხომ არ ერქმევა მეთქი. ის თურმე ვახეთის სახელია. პირველ ორ-სამ კვირას ასე ეწეწევი, ზოლოს გამოჩნდა ერთი მაღლიანი კაცი და მითხრა: სადღურის სახელი პატარა ასოებით ფარწყებზე არის მიწერილიო, და ასე ფარწყები გაგებებდსთ, რა ალაგას ხართ. გზაზე მყოფროებაა, მხოლოთ მარჯვნივ მატარებელი ჩამოსრიალდებს და მაღლა ქუჩაზე ომნიბუსი გრაილებს. აი, კიდევაც მიხედედთ დანიშნულ სადღურთან, თქვენ განქრებისთანავე უნდა ვადამოხტეთ, თვარა ვაკარში დარჩებით, ეინაიდან მატარებელი ისულ რამოდენსამე წამს ჩერდება. საჩქაროოე აძლევთ მეკარეს ბილეთს და კვამლისაგან დარეტიანებულთ ამოხრბიხართ მაღლა, წმინდა ჰაერზე, სადაც ეტლთა ხმაურობა ყურს წააძრობდსთ. თქვენ, რასაკვირველია, გაკამლოული, ხელტკაცკრილი და კისერ-ჩამავეებული ხართ, მარა ეს არაფერია, ყურადღებას არაფერ გაქცევსთ. 1)

ამ ნიართ ზესკნელი და ქვესკნელი, ქუჩა და ტუნელი ერთმანერთთან მკადროთ არიან შეკავშირებული. პირველიდან გადადინარ მეორეში, მეორედან პირველში.

საზღვარ-გარეთელი.

(შემდეგი აქნება)

„შევიდობა შენდა!“

(მოთხრობა) *)

II.

ბა, ერთი დანიხე! მოულოდნელათ, დაცინვის კილოთი, წამოიძახა პილატემ და ცნობაზე მოსულ, დამვიდებულ, მაგრამ ძალზე დღონებულ საბინას ქუჩაზე გაშლილ ხალხზე მიუთითა.

ქუჩაზე ხალხის წინ დამდგარიყო ერთი ფარისეველი და ხმა-მაღლა ლოცულობდა. ამვლელ-ჩამომვლელი მოწიწებით შეტკეროდა ამ თავისებურ „რჯულის კაცს“, რომელიც გულში ხელისცემით, წვერების წეწით, კვლეა განაგრძობდა ლოცვას, ხოლო „შიგა და შიგ, საქვეყნოთ მოთქვამდა თავის სათნოება-ქველ-მოქმედებას. მეორე ფარისეველი, თავლებ აქრული, რომ დედათა სქესი არ დენახა, ნელ-ნელა მოფორთხავდა ქუჩაზე. სხვა ვინმე მწიგნობარი ისე მოხარბილიყო წელში, ისე დაეხრა თავი, თითქო მთელი ურიასტანის ცოდვების გამოყიდვა იმისთვის მიუწდელიათო. აგრე ვილაცა საქვეყნოთ ჰკიცხავდა და აკინებდა მეწვერეთ, მახელეთ, გალოთველთა და ყველა იმას, ვინც მოსეს კანონით და ამ კანონის თავისებური განმარტებით მას ცოდვილათ მიაჩნდა. ყაყანი და ხმაურობა იყო ვარეთ. ურიასტანის კეკლუტნი დედანი, ბაწმები, მხოციანი თუ ყრმა ერთმანეთში არეულიყო და მთელ ამ ბზობს თავისებური, ენარული ფერი და იერი დასდებოდა.

ყველა ეს გაუგებარზე გაუგებარი იყო ურწმუნო პილატესათვის.

— რას ჩადიან? რას ლოცულობენ? სადა აქვთ ღმერთების ქანადება? ან რა ღმერთია მავთი ღმერთი, რომ ყველა დამფრთხალი გამოიყურება?— დაკითხა პილატე ცოლს.

— სწორეთ საიდუმლოებით არის მოცული ეს მიდაპო!—უპასუხა საბინამ და დაუმატა:

1) ახლა შეაგულ ქადაკს ძიანს უთხრან და ელექტრონის რკინის გზა გაჭეუთ. აქ მატარებელი ელექტრონით ივლის და არავითარი კვამლი ადარ აქნება.

*) ის. „კვლეა“ № 44.

— საყურადღებოა კი იქნება მაგათი ღმერთების და სარწმუნოების გაცნობა.

— ეინ მისცა მაგ ბინძურებს ღმერთი და ან სარწმუნოება... დიდებულმა წინაა უნდა განათავსოს ფენი, ჩვენი კეისარი ასწავლავს მაგათ ჯგუფს, თორემ ეგენი ხომ მხეტებია არიან! — ზისლითა თქვა პილატემ.

— დიდებულნი რომი... ანა ჩვენთვის რომ დიდებულა, მაგათთვისაც არის თუ არა, რატომ არ კითხულობ? — სიტყვა ჩაუთოთა საბინამ და შემდეგ განაგრძო: ყველა ხალხს თავისი ზნე, ჩვეულება, ენა და სარწმუნოება აქვს და შეიძლება მეტათ პატრიარქსაც ეყოს ამ ხალხის ხასიათი!

— რომს ვარგე სხვა არა არის რა ქვეყნათ და რაც რომს არ ექვემდებარება, ის წარმართულია... გაჯავრებით გააწყვიტინა პილატემ... აბა, ნუ მიიღებენ ჩვენ ღმერთებს, ნუ გადაჯუღღებენ? — დაიმუქრა პილატემ.

— მერე რას უწამ? — გაკვირვებით დაეკითხა საბინა.

— ერთ დღეს გეგვლეთ! — ბატონური, უცხო-კატორი სიმტკიცით თქვა პილატემ და დაუმტა:

— დიას, გაწყდენ, თუ ჩვენი ყურ-მოჭრილი მონანი არ იქნებიან!...

— ოლონდაც, — დაეთანხმა გაჯავრებულ პილატეს საბინა — ძლიერადაა რომაელებს თავისი მოწინააღმდეგენი არ უყვართ, მაგრამ... მაგრამ ამ ბრძოლაში ერთი ჭაბუკი ურევია, რომელსაც თვით კენისარშიც ვინც კი იხილავს, მომიყვანე ეს ყმაწვილი, ერთი დამალაპარაკე და მერე თუნდა გული შუაზე გამიბე. წელან დინახე?...

— მე არაფერ დამინახავს! — უკმეხათ უბასუბა პილატემ.

— მაშ თუ მომელნა! ნაუღლიანათ თქვა საბინამ და მერე თავ-დაუტყურლათ წამოიძახა:

— ოხ, ღმერთებო, თქვენ წარხოცეთ ის ღამე დროთა ბრუნვის სფეროებში, რა ღამესაც მე იგი ჭაბუკი სიზმარში ენახე. აი, ამ ტაძრის ვალაჟანზე იჯდა და იქიდან ისე ნაღლიანათ გამოიყურებოდა, ისეთი სვედამოსილი, მოელვარე თვალები ჰქონდა, რომ... დედენ, დავილე! საბინა განთიადივით აფრთხილდა და სიასავანე შეჩხეულ ლერწამივით თრთოლა დაიწყო. მის გულიდან მწვევე ოხერა ამოსკდა და ამ ოხერაში გამოიხატებოდა მთელი მისი ტანჯვა ვება, მთელი მისი ენებათა ღელვის ქარიშხალი, ისე როგორც მდ. იორდანის პუტბუტში მთელი ურისტანის გოდება: გამოჰყენესოდა!

პილატემაც ბანი მისცა ამ ოხერას, მაგრამ ეს ოხერა იყო ოხერა ფუფუნებისაგან თავ-ბრუ და-

ხმულ ეპიკურისა, ეს ოხერა იყო უაზრობისა და მოქანცულობისა!...

III.

დაღამდა... მიწყნარდა, მიბინადრდა იერუსალიმი. მალე წყლიადმა შთანთქა ეს უაზრამაზარი ქალაქი და სიქემის მთებიდან წამონანებრა ნიაგმა შემოაუქროლა მის დახავსებულ კედლებს... ეძინა, ყველას არ იძინებდა მხოლოდ საბინა. მდიდრულათ მორთულ, ფარა-ძიწულთ შემკულ საწოლზე გულმოდელი გადწოლილიყო და ოცნებას მისცემოდა. იქვე შორი ახლოს, ფანდურით ხელში შეწვიერი შეხედულობის ბერძენი მონა მოკმძობებთ ვაჩერებულოყო და აქვლებდა ათასგვარ ჰანგებთ ამეტყველებულ ფანდურს და თან გულსაკლავათ დაპლიონებდა... ამ სიმღერით საბინა ერთობოდა, მონა იგი კი გულს იქარებდა, იგიწყებდა მონობას და საყვარელ სამშობლოს მოკვანებდა. მღეროდა თავ-დავიწყებით, მღეროდა თვალბეში ცრემლ მორიეული და ვერც კი ამჩნევდა, რომ საბინას ფერხითი მჯღამიანი ორი მონა-ქალი, როგორც ბნდებოდენ იმისთვის, როგორც აღტაცებით შეცქეროდენ გრძნობათ გადაქცეულ, სიკოცხლისასეც ყმაწვილ მომღერალს... თითქოს ზეცით მოუტრენილა ორი ჰაეროვანი არსება, თითქოს თვით ქვესქენელს წარმოუშობია ორი ენებათა ღელვით აღსავსე, მისის ვარდივთ გადაფურჩქელებული და მახინჯი ვეირანივით ყელ-მოღერებული მადლური, რომ დამონებული ადამიანიც კი გრძნობაში მოიყვანოს და დროებით თავ-დავიწყებას მისცესო, ისეთ სიკოცხლეს აკვებდენ ნახევრათ გატიტვლებული მონა-ქალები. მონობა მათ სილამაზეს ვერ მოარევიყო! მაგრამ მონა ბერძენი მარტო საბინას მწველვარე ბროლ-ფიქალ გულ-მკერდს მისჩერებოდა და ენება-აწილვით ახლა სიყვარულს ჰანგს აქვლებდა... საბინა?

საბინა კი ჩაფურვლილიყო და ქვერში თვალბე მიშტერებული, ოცნებით უცნობი ჭაბუკის აჩრდილს გამოჰკიდებოდა!...

აბა, ამოსხილდა ბადრი მთვარეც. ურისტანის ცის კამარზე ვარსკვლავთა გუნდი დაილოლა, მიმოიფანტა და ნაღლიანათ გადმოხედა იერუსალიმს. პირველი სხვი საბინასთან მიიჭრა და მის საწველზე კამარა შეჭრა... საბინამ ამოიხიხრა. ეს ოხერა მონის ფანდურის ქვრამ წამოიძვარა და თავის ჰანგებს ჩააწნა, ჩაავრია. მონა-ქალებმა გულ-მკერდი უფრო გადმოიღვეს, რომ მონა-მომღერალის ყურადღება მიექციათ; მაგრამ მთვარე დიდ-ხანს არ ვაჩერებულა ანტიონის კოშტზე... აღმათ ხშირათ ენახა ურისტანის ღამის გუშავს საბინას საწოლი, ან არცესია-

მოენა დაღერემილი, წვერ-ულეაშ მოპარსული სახე პონტიუს პილატესი, რომელიც ძვირფასი ხის მაგიდაზე გაწოლილიყო თავის აბანოში და ორ ხელ-მარჯვე მოწას ჩასუქებულ, მაგრამ ძარღვებ მოღუნებულ ტანს ძვირფასისავე ნელ-საცხებელით აწვლინებდა, რომ მთარემ მალე პირი აარიჯა პილატეს-სა-

სახლეს და გასწია თავის საბძანებლოს დასათვალიერებლათ. მისრიალებდა მთვარე და ურთასტანიც ნელ-ნელა კაშკაშდებოდა. თითოეულ გორაკს, თითოეულ ღელეს თავს გადაეფლო. საღამა უძღვნა ქალაქ ბეთ-ლემს და ბეთანიას ლაზარეს ქოხში მოკრძალებით შეეანათა, არც ერთი ადვილი არ დაჩხენა. გაუნათე-

მშვიდობა შენდა.

ბელი: ხან იერიქონს გაულიმა, ხან სილოამს, იორდანის წყლებში თავი მოილიამაზა, და გენალოს მთაზე ერთხან კიდევ შეჩერდა. ბოლოს გენისარეთის ტბას დააშტერდა და ისე მოეწონა ეს გაკრიალბუული, ოდნავ მიღლაგი ტბა, რომ დიდხანს აღარ მოშორებია. ტბაც, თითქოს თავი მოწონსო, ნახთ ირხეოდა და სიამოვნებაგან ბუტბუტებდა. მის გულმკერდზე გაშვებული ნაეები წყნარათ ფოფინებდენ, ხოლო ლერწმითა და ყვავილ-ბალახით მოქარგულ მპირებზე კი, თავ-ქვეშ ხელ-ამოდებული, გულ-ალ-მა მწოლარე მენაფე-მეთევზეები მშვიდთ ხერინაფდენ... აგერ მალღობზე ქალაქი ნახარეთიუც გამოჩნდა, ამა-ნაც მალე სხივის სამოსელი ჩაიკეა!...

დაჩაგრული ადამიანით შეგფარებოდა ქ. ნახარეთი მთის კალთებს! მისი პატარ-პატარა, ოთხკუთხი ქებებ: თ აშენებული, ქობები ერთი-ერთმანეთზე მიზიდულიყო და ისეთი ერთგვარი, ერთგვაროვანები მოჩანდენ, რომ ადამიანი ვერც კი შეამჩნევდა ქობების სხვა-და-სხვაობას... ერთ ამგვარ ქობში ისევ ერთო ქრაქი. ვილაც თეთრ თმა-წვერ-ულგაზიანი, წელში მოღულული, მონუსტებული კაცი ხელჩირათი ფიცარს თლიდა. იქვე მის შორი-ახლო, ტახტზე, მოკეცილიყო უტხო სიღამაზის ახალგაზდა მანდილოსანი და მატყოს ართავდა. დრო გამოშვებით ააყოლებდა ხოლმე თვალებს ნართსა და მაშინ მის ლურჯ, კამკამა თვალებში ისეთი საინოება, ისეთა ღვთაებრივი ცეცხლი გამოჰქრთოდა, რომ ქრაქის სინათლე ცახცახებდა და თავის ადვილს ამ თვალების ბრწინვალეზას უთმობდა. მსხვილი და გრძელი წაწმამები ჩრდილს აყენებდნენ მის ლაწე-ზავეთ და გრძელი წაბლის ფერო თმა სამეფო პორფირითი ვადაჰუნვოდა მხარ ბეჭუჭე.

ეს იყო ხურო იოსების ოჯახი და ქალი იგი კი დედა-მარამი!

შრომა და სათნოება, სიყვარული და მყუდროება დასტრიალებდა თავს იოსების ქოხს... ძლირი კი ურინა აზნებდენ შიგ მტკიცებთ და იმედს კაცობრიობის გამახსნინა ასულდგმულებათს!... როგორ მოაღწევდა საბინას ოცნება ამ ქოხამდის, როგორ წამოიმართებოდა რომაელ დიდებულის, ფუფუნებასა და კერპთ-თავანის-მცემლობაში აღზრდილის საბინას გულის-თქმა ამ მყუდროებაში, როგორ მიხედებოდა, რომ იგი ოცნებობდა ამ ქოხში ვაზრდელ იესოზე, როდესაც მთვარემაც კი ვერ გაჰმედა ერთ-ბაშათ შეეწუჭებინა იოსების სახლში. მან ჯერ გერინაჰეთის ტბაში გაჰმანა თვისი, ათასი უწმინდურების მნახველი სხივები, მერე ღამის სიოთი გაწმინდა ივინი და მხოლოთ ამას შემდეგ გაუბედავთ, სეეტ-სეეტათ აღმართა ქოხის კედლებზე.

მთვარის დანახავზე იოსებმა შეტლიერო იქით გა-

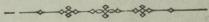
დადვა, ლომობირათ დააქცერდა მარიამს და ნელი ხმით ჰკითხა.

— სად არის იესო? პასეჭი მოახლოედა და ჯერ კი სამუშაო არ გავითავებია!

— ე მანდ გორაზე იქნება სადმე. — ანგელოზური ხმით უპასუხა მარიამმა და თითის ტარნი დააბზროლა....

აგუ.

(შემდეგი აქნება).

ჩვენი სახიობა.

თმშაფთს, 22 ოკტომბერს, სწორეთ ჩვენი ქართული სცენის დიდესწაული იყო. წარმოადგინეს ახალი პიესა „ცხოვრება ბრძოლა“, დრამა 4 მოქმედებით, თხზულება იერ. გულისსაშვილისა. დიდი ხანა, ასეთი სიამოვნება არ მოუკია ჩვენს სცენას მთვარელებისთვის, როგორც იმ საღამოს. სცენიდან მოგებერა ნაზმა სამშობლოს სიომ; ჩვენ ეუცქრდით სცენაზე დიდი ხნის ნაგრძნობს და ნაცნობ პირებს, დიდი ხნით დაკვებულს ცხოვრების ქაან-წყეტა, რომელიც სასტიკათ ანადგურებს ჩვენ თავდა-აზნაურობას. განა სირცხვილი არ არის და ჩვენი ცხოვრების ობ-მოკიდებულობას სწონავეს, რომ ამდენი ხნის განმავლობაში მხოლოთ ახლა გამოაშკარავდა სცენით ჩვენი თავდა-აზნაურობის ცხოვრების შემადარწუნებელი ვითარება? მას შეჰპარგია საოცარი სენი, ერთნაირი მდილი, რომელსაც ნელ-ნელა უღრღნიდა მისი ავლა-დიდება და ბოლოს სულ ცალიერზეც დაუსვამს. ეს საოცარი და თავდა-აზნაურობის მიწა-წყლის გამანადგურებელი მდილი თურმე მის საადგომ-მამოლო ბანკი ყოვილა, რომლისგან-ნაც ჩვენ ერთ ღროს შევლას ველოდით და რომლის მეთაურებაც ქვეყნის მხსნელებს ვეძახდით. იმ საღამოს პირველათ მოგვესმა ჩვენი ქართული სცენიდან ბანკის მიერ განადგურებული თავდა-აზნაურობის უწუევეშო ქვითინი და შეგძრწუნდით. აი, ნამდვილი სურათი იქ დაფინახეთ ჩვენი თავდა-აზნაურობის ახლანდელი ცხოვრებისა. რატომ აქამდას არა გესმენია რა, არა დაგეინახავს რა ამგვარი სცენიდან? მე დარწმუნებელი ვარ, ჩვენი ქართული სახიობა, რომ მართლაც ჩვენ ცხოვრებაში ჩაკირვებული ყოფილიყო, ჩვენს დრამატულ მწერლებს რომ კვალდა კვალ ვდევნათ გონების თვალი ჩვენი ცხოვრებისათვის, დიდი ხნიდან გამოაშკარავდებოდა ასეთი ამგები და საზოგადოებაზე იმდენათ ღრმა შთაბეჭდილე-

ბას მოახდენდა იმის სურათები, რომ შესაძლებელი იყო, ის საწუხარო შედეგები საბანკო განხეთქილებისა არ ეწვნია ქართველ საზოგადოებას და პარტიული მოძრაობა მართლაც პრინციპიალური შექმნილ იყო და არა ბიროვნული.

ჩვენ ჰიღო მაღლობელი ვართ იერ, გულისაშვილისა, რომელმაც, ცოტათ თუ ბევრათ, ჩაგახედა ჩვენი ცხოვრების ჯურღმულში, საიდანაც მან გამოატარა სცენაზე სოცხალი, ნამდვილი ქართლელი ხასიათით აღბეჭდილი ტიპები; ასეთები იყვენ თავად ენამა მალაღლადმე, ტერეზია იმისი მოლო, ლევან ამითი შვილი, ზაქარია მალაღლადის რაფორტი, ჩაჩიკა მისი მოსახასურე. შესახებ სხვა ტიპებისა ჩვენ ჯერჯერობით ვერას ვიტყვი, რადან მსახიობთა გუნდი იერ იყო როლების შესაფერათ შედგენილი და ზაგვიერთი მათგანი ძრიელ კოკლოზბდენ თამაშობაში. ეგნატე მალაღლადმე, ეს კლეკიანი გონება-განეთათრებული ახალგაზდა მთელ თავის ჯანსა და ღონეს ქადავებაში ხარჯავს. თუმცა იმასაც ადვენ ერთნაირი ტიპის ფერი, მაგრამ ჩვენ მივც მისი ვინაობა ჯერ კიდევ ვერ შევიგნეთ. უნდა მოვეცადოთ, სანამდის ამ პიესას კიდევ რამდენჯერმე დადგენ სცენაზე, სანამდის უფრო დახელოვნებით არ თამაშებენ, რომ ცული თამაშის გამო კარგი ღირსებები არ მოაკლდეს ამ ახალ დრამას.

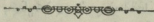
ჩვენი ახალგაზდა დრამატურგი ნამდვილი ხელოვნების ნიჭით უნდა იყოს შემკობილი და კარგათაც უნდა ჰქონდეს თანამედროვე ქართლ-ქანეთის ცხოვრება შესწავლული. მის მიერ შექმნილი ტიპები ნამდვილი ჩვენი ერთნაირი ცხოვრების მკვიდრი შვილები არიან. თუმცა ზოგიერთებს მათგანს ეტყობათ სისუსტე ტიპიურ აგებულებაში, მაგრამ ესეც იმის ბრალი უნდა იყოს, რომ ახლანდელი ჩვენი ხელოვნური ლიტერატურა მეტათ გარყვნილია ტენდენციით და ამ საზოგადო სენს, რასაკვირველია, ჩვენი ახალგაზდა დრამატურგიც ვერ აცდებოდა.

რაცა შეეხება თვით დრამას, როგორც ხელოვნურათ დამუშავებულ თხზულებას, საწუხაროთ, უნდა ვთქვათ, რომ იგი ძალიან სუსტობს; იგი არც კია ღრუბა, ესე იგი ენებათა ბრძოლა, ლოგიკურათ გატარებული სცენაზე. ჩვენ დრამატურგს აკლია დრამატულათ სცენის ცოდნა, ან შესაძლებელია ჩვენ დრამატურგს არ ჰქონდეს იმ ღრმა ნიჭის ნასახი, რომელიც ასულდამულებს ტიტანურ ენებათა ბრძოლამოძრაობას სცენაზე. მაგრამ ამ მხრით მარტო ის კი არა, ყველა ჩვენი ძველი და ახალი დრამატურგებიც სუსტობენ; ამით აიხსნება, რომ ჩვენ ქართულ სცენას დღემდის არა აქვს ნამდვილი დრამა, სამშობლო ნიადაგზე დამუშავებული. ჩვენ გვყავს მხოლოთ ნიჭიერი მოხვედნი ხელოვნური სცენებისა, ხოლო

ნამდვილი დრამატურგი კი არც ერთი. იქნება ამის მოხეზი ჩვენი გზა-დაბეული, ზერელი და საქმის უცოდინარი კრიტიკაც იყოს. ხელოვნურ კრიტიკას უნდა უფრო ღრმა შესწავლა, უფრო მეტი ცხოვრების ცოდნა, უფრო მეტი მეცნიერული დაკვირვება, ვიდრე ჩვენ რეცენზენტებს აქვს...

წარსულმა წარმოადგენამ ერთხელ კიდევ თვალსაჩინოთ დაგვანახა, რომ ჩვენი საზოგადოება სუსტ დრამატულს, მაგრამ ჩვენი ცხოვრების ნიადაგზე კი აღმოკენილ თხზულებას ბევრათ უფრო მეტ ყურადღებას და მნიშვნელობას აძლევს, ვიდრე სხვა ცხოვრებიდან გადმოღებულ კლასიკურ დრამას და ეს ასეც უნდა იყოს. ამ გარემოებას ერთხელ კიდევ მოვავრებთ ჩვენი სახიობის მოთავეებს. თუ იმათ ჰსურთ ქართული საზოგადოება მიიზიდონ, დროა დაანებონ თავი ნათარგმნ და გადმოკეთებული პიესების დადგმას და მოძებნონ წარმოსადგენათ ორაგინალური ქართული პიესები, — სულ ერთია რა დროსაც უნდა იყოს ისინი, თუნდ სუსტნიც რომ იყონ, არა უშვეს რა. გარდა ამისა, რომ ამით ისინი საზოგადოებას წაახალისებენ ქართული სცენისათვის, ახალ პიესებსაც გამოიწვევენ ზ ხელს შეუწყობენ ქართული დრამატული ლიტერატურის გამდიდრებას.

მაზაკვალი.

პროვინციის ქებათა-ქება.

ანადის საქანანი ვართ
 წყალ-ჭაღა, მინდორ-მთეობითა;
 ახალი თევზით, — კალმანით,
 ცივი, ანკაწ წყლებითა.

ნუნუ გუაყავს... დავირდა,
 ცოტა ამზე ვწერებთ;
 რითაც იქნება ვაშოვით,
 კიდევღ დავითარებთა.
 დაკასებთ „მნაჯალ-ჟამეის“,
 ძლიან კარგად ვწერებთა.
 აღმადინ გუაყავს მთაში,
 რაკი თითონა ვქდებთა.
 ვაგონებთ ქართველთა დაცემს,
 გულს ვინგრებთ მუშტის ცემითა.

გტირით და გულტკენით გვიღუპსა,
 დიდი აწს ჩვენი გოჯება;
 თანასმანი ვართ ამ ღრმისი
 ძალად-დაბალი წოჯება.
 მწერლები, ჩვენი მწერლობა
 მსოფლით დღეს მოგვგონებებს;
 ესევეთ იმათ სადღეგრძელოსა,
 მოგვჭონს იმათი სულთა.
 მთ ნაწერს თუმც არ გვითხულობთ,
 შორიდან გაგვეგონებას.

გულის ნაგრძნობას და ტკევის ნათქვამს
 სავით ვინ დაემონება!

ისევე ტირილი და ოსკრად
 იმას რა შეეწონება?!
 ქართულს გაჩუქებს ვიწმუნებთ,
 ჟურნალს ვიწერთ შორითა.
 ჩვენი სუვეველა გზუღდა,
 გაქონილთა ქონითა,
 საუცხოვრავ უცხოისა,
 შეკრული ვარდის გონითა.
 ვინ გაუკ, ვნასვით ბოლოს ვაშს,
 მდინარეს ამა ფონითა!..

შემოიარა რუსეთი,
 უოკუელი გუთხე ამისა.
 დღეს სამშობლოში დაბრუნდა,
 შიქ ამოგვისდა დიდისა.
 ერთ ღრმს მერ ვიყოუ ჭაუგვი,
 — მუღამ ამას ჭევირისა;
 „თავში მერ შეინდა „ზინციბი“ —
 „საცხელი ერთი გვირისა,
 „მაცრამ ამო გამოჯდა
 „გრანობა ჭირთველი შვილისა,
 „გრი ან უნდა თერეობადეს.
 „ან უოფნა ჭქინდეს ძაღლისა.
 „ან უნდა მოკვდეს უცრათ,
 „დრო აღარ ჭქინდეს ფაქრისა;
 „რათ განდა, რისთვის იფრცხლდა,
 „ან სადა გვლება, რისთვის?“
 ესედა ამისა რწმუნება,
 ამითა ჭსუნთქვის ივია,
 ამიტომ სმირათ დახლში ზის,
 ბოთლები მოუწივია.
 სულში უპურთა ჩონკურნი
 და ზედა დაქმელების ჭანკებას.
 ჭსვამს ღვინოს, ჭეუღერტუკს არაესა,
 მღერის, ანარეს პაღუებას.
 იქვე სწერს „სასუდიო“,
 „სანაზღვიო“ არსებას.

არც ვის წუკვლის, არც ღანძლებს,
 არავის ამღუეს ენებას.
 მაცრამ არავის არ მოსწონს,
 არც ვისას გეტუვის ჭებას.
 თავის მზნასველის საუბარს
 ისმენს, ვით ძაღლის უეფას.
 სხვას არას ეტყვის, მსოფლიათ
 ოღნეუ მოიფხნას გუფას.

გაუ-ფაშეველა.

(შემდეგი იქნება)

მგზავრის შენიშვნები.

(ეგრე მ ა შ ი *)

1V.

სწორეთ უნუგეშო მდგომარეობაში იქნებო-
 და მთელი კაცობრიობა, ამ ქართველი პეს-
 სნიმისტის და ევროპის ბურჟუაზიის აზრი რომ
 მართალი იყოს. მარა, სადღნიეროთ, ასეთი აზრი
 კლასიური ნიტრენების, ან უბრალო გულტმბრევი-
 ლობის შედეგია.

სრულიად შემცდართ უნდა ჩაითვალოს დარ-
 ენის თეორიის ბიოლოგიიდან სოციოლოგიაში გა-
 დმოტანი და აღამიანთა საზოგადოებრივ ურთიერთო-
 ბათა ამ თეორიის საფუძვლით ახსნა-გამორკვევა. მა-
 რთალია, აღამიანთა საზოგადოებაშიაც და ცხო-
 ვრებაშიაც ბრძოლა, ცხოვრებისათვის ბრძოლა,
 მარა ეს ერთი ერთმანეთისგან დიდთ განირჩევა.
 აღამიანთ შორის ბრძოლა სხვა გვართ წარმოებს,
 ვინემ ეს ცხოველებშია.

პირველათ, ეკონომიურ ბრძოლაში ებრძვის
 აღამიანი აღამიანს ე. ი. თავის მსჯავსს, მაშინ რო-
 დესაც ცხოველებში ბრძოლა სულ სხვა ხასიათისაა,
 სახელდობრ იქ ერთი გვარის ცხოველები ებრძვიან
 მეორე გვარისას. მინაურობაში, თავისიანებში კი მშვი-
 დობიანობაა. აღამიანთ შორის ასეთი ცხოველური
 ბრძოლა პირველ ყოვილ კომმუნისტურ წეს-წყობი-
 ლების დროს არსებობდა; როცა თითოეული საზო-
 გადოება (გრიხ) მუღამ სხვა საზოგადოებას ებრძოდა,
 ამ დროს აღამიანი წმინდა ევლურ მდგომარეობაში
 იყო და მას ძალიან განუფითარებელი საწარმოო
 იარაღი ჭქონდა.

მეორე თეა-და-თავი განსავეევა აღამიანურ ლ

*) ის. „რეველი“, № 44.

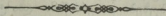
ცხოველურ ბრძოლას შუა ის არის, რომ ცხოველი იბრძვის თავისი საკუთარი სხეულით, ან სხეულის ნაწილებით: კლანჭებით, ფეხებით, კბილებით, ე. ი. აქ ბრძოლა წმინდა ორგანიზულა, მაშინ როდესაც ადამიანთ შორის ეს ხელოვნურ ნიადაგზე წარმოებს და ბრძოლა ხელოვნური, წარმოებისთვის გამოგონილი იარაღებით სრულდება. ცხოველი იბრძვის თავის სხეულის ნაწილებით და ამ ბრძოლაში მისი ორგანიზმი თან-და-თან ვითარდება. ამასთან ის იბრძვის წმინდა ბუნებრივს არაშეიქმედებულ მნიშვნელოვან მემკვიდრეობით იქ არაფერია. ცხოველი იყვებება იმით, რასაც ბუნება მზა-მზარეულით აწვდის. ბუნების მიერ დამზადებულ საკვებს ის თავის შრომით არას უმატებს. ადამიანი კი მართა ცხოველა როდია, არ არის ცხოველი მისი საწარმოო იარაღის განვითარების წყალობით. მეცნიერულად გამოკვლეულია და ცხადყოფილი, რომ რამდენადაც ადამიანი ახალ-ახალ იარაღებს იყვანდა, იმდენათ ის განვითარების გზაზე წინ მიდიოდა. კაცობრიობა განვითარების სულ დაბალ საფეხურზე ვეღურ მდგომარეობაშია, იყვებება ხილით და ხის ძირებით, ტყეში ხეებზე ცხოვრობს და ცხოველებსავე თითქმის არაფერი განიჩნევა. ის ძემდეგ თან-და-თან გამოადს ასეთი მდგომარეობიდან, რადან თან-და-თან იყვანება იარაღებს: ცეცხლს, შვილდს, ისარს, თან-და-თან ჭურჭლეულობას, კაქის ცულს, დანას, შემდეგ ბროზისა, საწოდნის და რკინის იარაღებს, ელექტრონს, რკინის გზას, ტელეგრაფს, სასოფელ და სხვა ათას გეარს მაშინებს. მთელი თანაფარად იყვანა იყო წარმოება უზარმაზარი მაშინებით სრულდება და საქმეც ის არის, რომ ეს მაშინები, ახალადელი წარმოებისთვის საქარო იარაღები, საზოგადოების მიერ ნაწილის, ძვიდობების ხელშია. უმაშიებით ევროპიული წარმოება ყოვლად შეუძლებელია. მთელი ევროპიული განვითარება, წის სვლა და გაუმჯობესებული მაშინების წყალობით ხდება და რამაც ეს მაშინები კაპიტალისტებს აქვთ, მუცა ხალხიც ე. ი. ხალხი, რომელმაც უფად იძუებას, რომ თავისი ოჯახით თავი დაირიოს, იძულებულია კაპიტალისტების ფაბრიკა-ზავოდებში წავიდეს, სადაც ეს მაშინები მოკროვილი და მათი შემწეობით საქაფელი დამზადდის. ლაობის, რომელსაც თავისი მკლავების მტერი არა გაახიბა რა, რასაკვირველია, არ შეუძლია ეს ძვირუფას მაშინები შეიმართოს და თავის სასარგებლოთ გამოიყენოს. ეს რომა სხვა იარაღთ იყოს, მაშინ ისაც ხომ კაპიტალისტი იქნებოდა.

ამ განვითარებული მაშინების წყალობით მთელი საზოგადოების ქათათა, ათბდოე საკვირეული სისწრაფით ვითარდება; თუ ბუნების მიერ ცხოველთათვის საკვების ოპორტუნია გასახლებულია, აქ ახას ადგის აღაო აქვს. ევროპული ტესიბოც დღითიდღე ახალ სასწაულებს შეუძლია, ასე რომ ტუფილი ის ახლი, ვითომ მთელი კაცობრიობის ნაწარაოები ყველას საოლოთ და საკეთილდღეობთ საქმარია არ იყოს. და თუ ახლი კაცობრიობის უმრავლესობა საღარობეში იღახვება, სილო ერთა მუცა ვადრები ვაცხრობაში არიან, ეს ძნელობთ საზოგადოებაში არსებულ

წესწყობილებიდან წარმოადგება. ევროპის მართვა-გაქმება ბურჟუაზიის ხელშია და, რასაკვირველია, მის სასარგებლოთ მოწყობილიც.

ფ. შატრიაშვილი.

(შემდეგი იქნება)

ყამი (შავი ჭირი) *

სავარო ლენინა, წავითსული, 14 თებერვას ნოვოროსიის უნივერსიტეტის პრეფერ-დოცენტი ბარდახის შავრ.

ავი ქირის მიკრობი წარმოადგენს დარგავლებულ თავებითა მოკლე ჯოგის მზავს არსებას. ეს ჯოგი ძლიერ კარგათ იბრუნება ორგანიზმს გარეთ სხვა-და-სხვა მასზრდობებელ არეში, თუ ვინდოთაბის სიბოლოდან მშ-მდე და ლებულბას თითქმის ბურთის ფორმას. ხანდისხა მესამდობელია შევამინითა პატარა ჯაქე, რომელიც შედგება სხვა-და-სხვა, დაახლოებებით, ბურთისდ ჯოგის მზავს ფორმებისაგან.

ცხოველის, ანუ კაკის, გვამში შავი ქირის ბაქტერია საზოგადოთ წაოვადვეს უფრო მოკრო და მთამაო ჯოგს. სიგრძის დიაპეტრი მ — 4 ჯგირ უფრო მეტია სიგანეზე. ერთა დაბეჭდული წერტილის დიაპეტრზე ვიწოდება მუცათავითა ორანში შავი ქირის ბაქტერია, მრავლდებიან ერთა მ ჩქარა. 41 წამს მექლეგ თითოეული ბაქტერია ორთ დეივას (კახე გაკოვით) იმ სიბოშია, რომელიც ადამიანის ტემპერატურას უახლოვდება. დრ კიბვას და სიკოეეს ჯამის ბაქტერია კარგათ იტუას ხოლმე. საქმარიათა სუყველას დასახოათ სრულ 60-მდის. 1/4 საათო რამ დეულარე წყალში ჩააგდო შავი ქირის ბაქტლები, მამივე დაიხოცებიან. აკოთევე კოლვს ჯამის ბაქტლებს კოროლის სიძაფე და უკუა (სულქმა).

ჯერ კიდევ 1881 წ. ასტორი ვენოსურა წინარტობით წერდა: წარმავიდვანით ყოველივე ჩვევან ცნობილი ფაქტის მეოებით, რომ შავ ქირა აქვს მთამაშენი (запахам), რომელიც შეუძლიათ იღმბას იცოცილოთ. ეს ყველა იმ ქვეყნებში, სადაც ორდესში შავი ქირი ყოვლია, დასუატეობი მთამარჩეი შავი ქირისა უდა არსებობდეს და ხელაალე მძევა-მოსილათ დიდადება, ოოდესაც სილარბიე, მშმთილ და შავი ხელს მუეშართევა მას.

ასსუტერის მასაზრება გამართლდა. მათოლო ნახეს დასუატებული ფორმა შავი ქირის ბაქტერიისა. ეს ბაქტერია, გიელის რა ორგანიზმს, თან-და-თან ძლიერდება; ასო-ათამობით წუდებათ ვითრავებით და წამლაეე ნიადაგს უფრო მამაია ბაქტერიები. შემდეგ წუდება უფრო მომასთა მთამარე არრუქვები, წუდებათ ფრიაელები და ამკვარათ გადაქეთ ასეა ადგილებშიაც შავი ქირი. რადესაც იმის ბაქტერია ერთა ცხოველიდა შეარეში გადასვლით ვაციერ-

*) ის. „გელო“, № 41.

ღება, მაშინ ადამიანსაც მიჰყოფს ხელს; პირველათ ეკიდება სუსტათ და ხოცვის ცოტას. შეეჩვევა თუ არა კაცის ორგანიზმს, მერე უფრო მოღონიერდება. მსხვერპლი ადამიანისა თან-და თან იმატებს და ამგვარათ ჩაღვლივს ეს ებიღობა. ადამიანის ნაწილებს და განავალი, აგრეთვე ვაშები მხედებისა ქრის ახალ ბუნდეთ და ებიღმეიას ხელს უწყობენ. შავქირს აერცელენ-დენ აგრეთვე ბუნებრივ. იერსენმა დაუკტკია, რომ ისინიც (ბუნებრივ) ინოცებანი შავი ქირით, მან და-მართა დახოცილი ბუნებისაგან ავათმყოფობა ზღვის ღორებს.

ახლა ვეკითხოთ, როგორ ჩნდება ხოლმე ადამიანის სხეულში შავი ქირის მიკრობი? მას შეუძლია ჩაძვრეს შიგ სხვა-და სხვა ქრილობების და გასაქრულების საშუალებით. ჩინელები საზოგადოთ ფეხ-ში-შეგლო დაიარებიან ყაშან მინდერებზე და ადვილათ იწამლებიან მიწის ნიადაგიდან. მიწიდან მიკრობი რომელიმე ფეხის ქრილობაში შედის; მიდის ლიმფატორ ქურკლებში და თან მრავლდება. ჩაიის ჯირკვლებში, ასივებს მათ; არღვივს ორგანიზმის საზოგადო საზრდობებს, იწვევს საზოგადო ავათმყოფობის სურათს და 1) საზრდელი ჯირკვლის სისივინეს. თუ კი ეთიჟიკებთ წარმოუდგენელ სიბინძურეზე, რომელშიაც ცხოვრებს დაბალი ხალხი აღმოსავლეთში, ადვილი წარმოსადგენია, რომ ავათმყოფობა პირიდანაც დაემართოს. მიწისაგან, ან ბუნებისაგან დასერილ საქველს ადვილათ შეუძლიათ ავათმყოფობა გამოიწვიოს. თუ კი ორგანიზმი წინააღმდეგობას უწყევს, მაშინ ავათმყოფობა ან სრულებით არ განვიითარდება, ან და ძლიერ ადვილათ ვაივლის. სუყოფლისფერი დამოკიდებულთა ადვილათ შეთვისებამზე და ამ შემთხვევაში ჩვენ ევროპიელნი ნაკლებათ ვეთივლებთ.

საკმარისია აღვნიშნოთ, რომ უკანასკნელ 50 წელს შავი ქირი თითქმის არ გამოჩენილა ევროპაში და მის სხვა-და სხვა მხარეებში გამოჩენისას ან ჰქონდა კვდიო შემთხვევითი ხასიათი, ან და, როგორც მაგ., ევტლიანკაში, თუმცა მომეტებული ძალით განიჩივრდა, 2) მაგრამ ვაერცვლება კი ვერ შეძლო. მიღებულ ზომებს ვარდა ვერც შეძლო დაბუღება მხარეში. მართლაც, ათასი წლის განმავლობაში შავი ქირი ბატონობდა ევროპაში და ყამს შეჩვეული მცხოვრებნი თითქმის დიხოცენ. რომელნიც რჩებოდენ, იმათ ან სუსტათ ეკიდებოდა, ან სულ არ შეეცარებოდა. შემდეგ თაობანი ავროპებდენ თან-და-თან ამ მოპოებულ თვისებას ყამის გამძლეობისას. ხშირ ომებთან, რომელნიც სუფევდენ საშუალო საუკუნოებში, შიმშილობის წლებში დასუსტებული ადამიანის ორგანიზმები კარგ ნიადაგს ჰქმნიდენ ყამის ვაერცვლებისას. ამით ახსნება რომ შავი ქირის ებიღმეია იჩენდა თავს ხალხის უბედურების წლებს შემდეგ, ხელ-ახლავ ინოცებოდენ მომეტებულით სუსტი ადამიანები და ამ გვართ, ეგრეთ წოდებული, ბუნებრივი ამორჩივით (естественная селекция) შე-

მუშავდა ყამის ნაკლებათ შემთვისებელი ევროპიელთა ჩასა. ამ იჩივება ხელს უწყობდა ხალხის მღვარეობის მატერიალურათ, ვანებრივით და ზნეობრივთ ვაუმჯობესობა, ჰიგიენური პირობების ვაუმჯობესობა, ქალაქების სანიტარულათ კეთილ მღვარეობა. ამორჩივის ხელს შემშლელი ყოფილა და არის აზიაში უკიდურესი სიღარიბე და ღღემდის შიმშილი ყოველი თვისის საოცარი შედეგებით. უკიდურესი სიბინძურე, უსინათლობა, ჰაერი ვაყენთოლო დამალი ვაზთ და მიახმებით—აი ადვილი, სადაც ცხოვრებს მომეტებული ადგილობრივი მცხოვრებნი და ეს ადგილი საუკეთესო მოკავშირეა შავი ქირისა. არ არის ვასაკვირველი, რომ ერთათ-ერთი რაკიონალური ზომა, რომელიც იყო წარმოდგენილი ვანკონევაში (ჩინეთში) შავი ქირის მოსასპობლოთ იყო შემდეგი წინადადება: დეწვათ მთლათ ჩინეთის ნაწილი ქალაქისა. რასაკვირვლია ევროპიელთა სანიტარული მღვარეობანიც საზოგადოთ ვერ კადეძლიერ უფარვსინი არიან და პირველათ უეკველათ შეძდეს უნდა მიეკეთეს ყურადღება: ვაუმჯობესობას საზოგადო ჰიგიენური პირობებისა და ხალხის მატერიალურათ უხერხველ ყოფისა. თქმა არ უნდა, რომ პირველსავე შემთხვევაში დროზე ვაკალკეებას შავი ქირით ავათმყოფებისას მომეტებული ღღი მინიშნელობა აქვს. სადაც კარგია სანიტარული პირობები, იქ ამ შემთხვევებს არ შეუძლიათ დააკონ რამე. შარშან, მაგ., ორი შემთხვევა იყო გრინიჩის საავთმყოფობა, მაგრამ მას არავითარი შედეგი არ ჰქონია.

სტუდ. სამ. შავიანა.

(შემდეგი იქნება)

ქართული თეატრი.

კმირას, 26 ნაბტომპირს 1897 წ.

ქართული დრამატული დასისაგან წარმოდგენილი იქნება პირველათ ვანახლებას შემდეგ

ვატარცული ფოსტა

შეუდარება 5 მკ. თარგ. გ. ახაშვილს.

მონაწილეობას მიიღებენ: ქ. კარგარელისა, საყვარელიძისა, ვარელი; ბ.ბ. ახაშვი, მესხი, გვედუაზოვი ვა მყრელიძე, შათირიშვილი, კანდელიკი, მ. კალიშვილი, ადამიძე, კორინთელი, კარბელი, საფაროვი, ახაშვი, აბრამოვი და სხვანი.

ადგილების ფასი ჩვეულებრივად დასაწმისი 8 საათხა

რევისორი. გ. მესხი.

1) Опухоль паховых желез.
 2) მოკვებონება „შე სიკვდილს“.